

muralla, formant com un abrích, anomenada *Roca del Moro* o *Roca de los Cuartos*. Les pintures, de color roig fosch, se troben a 2'50 m. d'alçada, en el fons mateix de l'abrích y ocupen una extensió de 2'32 m. S'hi veuen tres cervos, un brau y una figureta indeterminada. Les banyes dels cervos son interessants pel seu dibuix mig de cara, mig de perfil, com se veu a Cogul. El bou sembla que té 'l cos incompletament pintat, tal vegada per haver desaparegut el color blanch; el gravat, fi y poch visible, supleix la seva falta, marcant l'esquena, les potes del davant, el ventre y les banyes, curtes y característiques d'una raça taurina».

A 200 metres d'aquesta roca, ha descobert M. Breuil un cervo roig y un de negre, demunt dels quals corren unes petites cabres. El treball termina ab la gran noticia del descobriment d'altres deu localitats ab pintures o gravats. «On peut le dire, nous sommes à la veille des plus imprévues résurrections, et peut-être aurons-nous la satisfaction de voir l'art quaternaire tendre la main, par-dessus Gibraltar, aux peintures et gravures rupestres de l'Afrique septentrionale.»

El Sr. Cabré en el *Boletín de la R. Academia de la Historia* (abril 1910) ha publicat un estudi titulat *La Montaña escrita de Peñalba*, en el que descriu la llarga serie d'inscripcions que ocupant una extensió de prop de 3 km. descobrí en aquella montanya (Prov. de Terol). Les inscripcions, a judici de l'autor, corresponen a tres èpoques: ibèrica, ibero-romana y llatina molt arcàica.



Fig. 2. — Vasos trobats a Oriola

(Col. Rubio de la Serna)

Club Montanyench

Aquesta entitat, dedicada al excursionisme científich y molt especialment a l'Espeologia, porta un bon nombre d'exploracions fetes a coves, avenchs y concavitats soterrànies. Ne farem esment d'algunes:

26 de juny de 1908.—Sondatje a l'avench d'en Clos, terme de Begues, donant una profunditat de 21 metres; sa boca'n té un de diàmetre, aproximadament.

12 de juliol.—Exploració a l'avench de l'Esquerrà, situat a Olesa de Bonesvalls. Se troba en terreny cretàcich y aprop del camí que de Olesa va a Jafra. Sa profunditat, fins al primer replà, es de 76 metres, perpendiculars: seguint una curta galeria's troba la continuació del avench, el sondatje del qual donà altres tants metres.

Es molt digne d'estudi y dels més importants de Catalunya. Dintre del mateix n'hi ha altres tres, tots ells d'esgarrifosa profunditat y que no pogueren esser explorats per manca de material.

Per aquells mateixos dies va ferse un sondeitg a l'avench den Parrilla, situat al NE. de Olesa, en terreny cretàcich també. Sa profunditat coneguda es de 42 metres. Sa boca, allargassada, 1'50 per 3 metres.

Temps després se portà a cap l'exploració d'alguns avenchs de la montanya de Montserrat, essent el més important el de *Costa dreta*, situat a la vessant mitjorn de dita montanya, a uns 600 metres sobre'l nivell del mar y a mitja hora de Collbató. S'hi trobà una profunditat de 120 metres. Sa formació es deguda a esquerdament.

Posteriorment han sigut visitades per dita entitat gran nombre de coves, entre elles, la *Cova Fonda*, a cosa d'una hora de Vilavella (Tarragona), en terreny miocè helvecià, y aprop del riu Gayà. Fou explorada aquesta cova en 1896 per D. Pau Teixidó y D. Lluís M.^a Vidal,



Fig. 3. — Destrels y altres objectes de bronze, procedents d'Oriola
(Col. Rubio de la Serna)

que hi reculliren nombrosos restes de l'home prehistòric; mes alguns socis del «Club Montanyenç» en sa missió d'explorar tots els esquarteraments y esclerxes, penetraren per una d'uns 30 centímetres no més d'amplada, descobrint una nova cambra, d'uns 20 metres de llargada, no explorada encara, aon trobaren molts ossos humans y d'animals y moltíssims troços de terrissa, ab decoració gravada.

Actualment s'estàn explorant per la mateixa entitat algunes coves, en les que s'han trobat indicis indubtables d'haver sigut habitades per l'home prehistòric. Les excavacions se porten baix la direcció de l'eminent geòlech D. Lluís M.^a Vidal.

Els últims treballs del P. Furgus a Oriola

La mort inesperada del P. Furgus ens excita a publicar els grabats dels últims objectes trobats per ell en la ribera de Callosa y les fotografies dels quals va facilitar-nos D. Joan Rubio de la Serna (Figs. 1 a 3). La semblança d'aquestes estacions d'Oriola ab les primeres descobertes pels germans Siret y il·lustrades tan dignament per llur obra monumental *Las primeras edades del metal en España*, se pot veure ab la coincidència de la forma dels objectes d'os, de les destrels de bronze y de les grans olles pels cadavres, y les demés circumstancies de la ceràmica menuda. Al P. Furgus li deu l'arqueologia espanyola, quant menys, l'haver extès fins a noves comarques de la provincia de Murcia, l'àrea d'estacions neolítiques que tenien fins ara el seu centre principal més conegut en la regió de la provincia d'Almeria, explorada pels senyors Siret.

Crònica de les excavacions d'Empuries

Durant els anys 1909 y 1910 han prosseguit els treballs d'exploració de la ciutat grega d'Empuries portats a terme per la Junta de Museus de Barcelona ab fondos que ha posat a la seva disposició la Diputació provincial.

L'esforç principal de l'any 1909 ha consistit en desembragar el front de la porta y les torres y murs immediats y



Fig. 4. — Cuva de plom d'enllaç de canonada d'aigua
(Fot. Gandía)